

Kristina Slunjski

Varaždin, Hrvatska
slunjski.kristina@gmail.com

Alica u Zemlji Čudesas kao susretište književnosti i medicine i kao poticaj medicinskomu nazivlju

Pregledni rad / Review paper

Primljeno / received 9. 1. 2015. Prihvaćeno / accepted 10. 7. 2015.

U radu se prikazuje interakcija dvaju naizgled nepovezanih područja – književnosti i medicine. Iako je navedena interferencija ponekad teže zamjetljiva, prisutna je u mnogim književnim djelima, pa i u fantastičnoj priči *Alica u Zemlji Čudesas* Lewisa Carrolla. Prvi dio rada usredotočen je na simptome objedinjene pod nazivom „sindrom Alice u Zemlji Čudesas“. Priča je potaknula znanstvenike na imenovanje određene skupine medicinskih simptoma imenom protagonistice Carrollova djela upućujući na veze pojedinih medicinskih stanja i Alicine čudesne zgrade. Drugi dio rada razmatra zagonetnost Carrollova poticaja za stvaranje takve fantastične priče i moguć utjecaj medicinskih fenomena na neke aspekte romana. Nije posve jasno duguje li Carroll inspiraciju dijelom i svojemu zdravstvenomu stanju i borbi s migrenama ili su na njegov rad utjecale halucinacije uzrokovane halucinogenima s obzirom na to da postoji pretpostavka da je konzumirao halucinogene droge. Sigurno je, međutim, da *Alica u Zemlji Čudesas* predstavlja dodirnu točku medicine i književnosti.

Ključne riječi: pretpostavka o halucinogenim drogama, medicinski fenomeni, medicinsko nazivlje, sindrom Alice u Zemlji Čudesas, Lewis Carroll

Uvod

Suvremeni čovjek osobito je sklon čestomu obolijevanju od različitih bolesti uzrokovanih stresnim načinom života, ali i zlouporabom inače sanativnih¹

¹ Naziv „sanativan“ potječe od latinske riječi *sanare* što znači ‘liječiti’, ‘ozdravljati’ (usp. Bekavac Basić i Mederal 2001: 222). U našem slučaju to se odnosi na ljekovite tvari (lijekove) čija je svrha liječenje određenih bolesti.

medikamentata. U posljednje vrijeme nije izuzeto ni detektiranje „novih“ bolesti i njihovih simptoma, tj. bolesti kojima se u prethodnim razdobljima nije pridavala veća pozornost, djelomično i zbog neprepoznavanja pojedinih simptoma kao manifestacija određenih oboljenja.

Suočeni s manifestacijama neprirodnima za zdrav organizam, pisci su ih unosili u svoja književna djela pridajući time svojim likovima upečatljivost i osebnost, tj. uranjajući ih u novu dimenziju oblikovnosti. Promatrajući njegov rad iz navedene perspektive, u tome se osobito ističe Lewis Carroll, odnosno, pravim imenom, Charles Lutwidge Dodgson.

Medicina i umjetnost, osobito književnost, otvorene su prema novim spoznajama šireći na taj način svoje granice, stoga se vrlo lako prikloniti uvjerenju Branimira Bošnjaka da upravo književnost „može spojiti srušene mostove između znanosti i umjetnosti“ (2001: 191). Naime, liječnicima i piscima zajedničke su fundamentalne vrijednosti i interesi (usp. Connelly 1994; prema McLellan 1997) jer dok medicina, odnosno liječnik, liječi tijelo, književnost liječi dušu i srce (usp. Batinić 2008: 16). Stoga ne čudi što preplitanje umjetnosti i medicine nije obilježje isključivo suvremenoga vremena. Ana Batinić u knjizi *Liječnici pisci u hrvatskoj književnosti od Dimitrije Demetra do danas* spominje mnoge uspješne inozemne pisce liječnike od 13. stoljeća naovamo (2008: 11).

U hrvatskoj književnoj povijesti pridavalo se vrlo malo pozornosti činjenici da se velik broj liječnika bavi umjetnošću, i to, dakako, ne isključivo književnošću, već i slikarstvom, glazbom, fotografijom itd. (usp. Batinić 2008: 11). A. Batinić također tvrdi da se navedena pojava može nazvati „svojevršnim kuriozitetom, pa čak i kulturološkim fenomenom“ (ibid.). Iako su egzaktnost medicine i kreativnost umjetnosti naizgled suprotnosti, obama područjima svojstvena je preokupacija životom, što im osigurava uspješan suživot (16). No, spoj medicine i književnosti ne nastaje isključivo iz pera pisaca liječnika. Carroll je izvrstan primjer da vrstan matematičar može biti uspješan književnik koji dovodi u doticaj medicinu i književnost, područja od kojih ni jedno nije primarno „njegovo“.²

Sindrom Alice u Zemlji Čudesa i njegova pojava u Carrolllovoj priči

Carrollova djela pobudila su zanimanje i djece i odraslih, među kojima i neurologa te nekih drugih medicinskih stručnjaka. Razlog tomu leži u fenomenima koje Carroll opisuje, ili se barem čini da ih opisuje, a koji sličje pojedinim

² Poznato je da je Carroll predavao matematiku i da se u slobodno vrijeme bavio umjetnošću – fotografijom i književnošću.

neurološkim stanjima (usp. Murray 1982). John Todd 1955. godine skovao je naziv „sindrom Alice u Zemlji Čudesa“ (*the syndrom of Alice in Wonderland*)³ prilikom opisivanja mikrosomatognozije i makrosomatognozije⁴ (701) koje je Caro W. Lippman spomenuo već ranije u kontekstu pojavljivanja migrena (usp. 1952).

Stephen M. Stigler u članku „Stiglerov zakon eponimizacije“ (1980) napominje da znanstvena otkrića gotovo nikada ne dobivaju nazive prema svojim prvim pronalazačima. Takav slučaj osobito je karakterističan za medicinska otkrića. Primjerice, Alzheimerovu bolest, koja je dobila naziv po Aloisu Alzheimeru, opisala su barem šestorica prije njega, zatim tetralogija Fallot, koja je dobila naziv po Étienne-Louisu Arthuru Fallotu opisana je dvjestotinjak godina prije toga imenovanja itd. Upravo je takav slučaj i s imenovanjem simptoma objedinjenih pod nazivom „sindrom Alice u Zemlji Čudesa“, za koji je poslužio Aličin lik. Navedeni sindrom također se naziva i „Toddov sindrom“ (usp. Longmore i dr. 2014: 708).

Osim mikrosomatognozije i makrosomatognozije, sindrom Alice u Zemlji Čudesa objedinjuje čitav niz simptoma kojima je zajednički nazivnik iskrivljena slika vlastita tijela, ali i okolnih objekata koji okružuju oboljelu osobu, tj. dolazi do poremećaja u vizualnoj percepciji veličine i oblika tijela, dijelova tijela i drugih predmeta (usp. Weissenstein i dr. 2014: 303).

Oblici simptoma sindroma Alice u Zemlji Čudesa javljaju se, u potpunosti ili djelomično, kao pojava kod raznih bolesti (usp. Todd 1955: 703). Primjerice, Epstein-Barrova virusna infekcija inicijalno se manifestira sindromom Alice u Zemlji Čudesa, tj. iluzijama veličine, oblika, boja predmeta i tijela (usp. Aysun i Cinbis 1992: 316).⁵ Taj je sindrom zastupljen i u epilepsiji, a to se posebno odnosi na psihomotornu, diskognitivnu fokalnu kompleksnu parcijalnu epilepsiju (usp. Engel 2006). Navedeni simptomi podudaraju se s Aličinih doživljajima u snovima (usp. Aysun i Cinbis 1992: 316).

U prvome poglavlju fantastične priče („Put u zečju rupu“) Alica se počela smanjivati nakon ispijanja tekućine iz bočice u tolikoj mjeri da se nije mogla popeti na tronogi stolčić: „Kako neobičan osjećaj! – rekla je Alica – Mora da se sklapam kao teleskop!“ (Carroll 2000: 14).

³ Naziv se pronalazi i u ponešto drugačijemu obliku: „Alice in Wonderland syndrome (AIWS)“ (npr. Weissenstein i dr. 2014).

⁴ „Mikrosomatognozija“ i „makrosomatognozija“ pomutnje su u percepciji vlastita tijela, tj. prisutno je iskrivljavanje oblika čitava tijela ili jednoga dijela tijela pri čemu taj dio može biti iznimno malen (mikrosomatognozija) ili iznimno velik (makrosomatognozija) (usp. Podgoršek 2000: 43). U medicinskoj praksi za mikrosomatognozijsku odnosno makrosomatognozijsku pojavljuje se još i naziv „mikropsija“ odnosno „makropsija“ (usp. Bender i Teuber 1949, Takaoka i Takata 1999).

⁵ Kako je percepcija psihički proces pomoću kojega opažamo i upoznajemo sve što nas okružuje, moguće je da ono što percipiramo nije identično stvarnosti, tj. percepcija ovisi o pojedincu (usp. Kolarek i dr. 2011: 80).

Već u drugome poglavlju, „Lokva suza“, nakon jedenja kolačića „narasla“ je toliko da joj je glava udarila u strop dvorane, pa joj se činilo da je visoka gotovo tri metra. Njezino stanje ni ovaj put nije ostalo nepromijenjeno, već se Carroll poigravao njezinom visinom tijekom čitave priče stvarajući time nove zaplete jer „čovjek se zbuni kad promijeni nekoliko raznih veličina na dan; to je vrlo neugodno“ (Carroll 2000: 42). Jednaki simptomi zapaženi su i kod bolesnika koji pate od migrena, epilepsije, shizofrenije, hiperpireksije⁶ i ozljeda mozga (usp. Aysun i Cinbis 1992: 316).

Junakinja djela *Alica u Zemlji Čudesas* u svojim je snovima bila čas iznimno niska, čas iznimno visoka. Alica je u nekim prilikama svjesna svojih promjena i promjena u okruženju, ponekad se doživljavala kao dvostruka osobnost, a ponekad je bila zbunjena vlastitim identitetom. „Dvostrukost“ osobnosti Carroll je naglasio (u) Aličinim razgovorima sa samom sobom u drugome poglavlju, kojemu je naslov „Lokva suza“ (2000: 18):

Morala bi se stidjeti – rekla je Alica – ovako velika djevojčica kao što si ti – (mogla je to zaista reći) – pa da ovako cmizdri! Da si odmah prestala, kad ti kažem!

te ponovno u četvrtome poglavlju, naslovljenome „Guštera gurni gdje je gusto“ (34):

Ah, glupa Alice! – odgovorila je samoj sebi. – Kako bi i mogla ovdje učiti? Pa tu jedva da ima mjesta i za tebe, a kako da bude još i za školske knjige! I nastavila je tako, zastupajući prvo jednu stranu, pa onda drugu [...].

Javila se i sumnja u vlastiti identitet u drugome poglavlju (19):

Ali ako nisam ista, sljedeće je pitanje: Tko sam zaboga onda? [...] Sigurno nisam Ada – rekla je – njena kosa ima jako duge kovrčice, a moja uopće nije kovrčava; isto tako znam da ne mogu biti Mabel, jer ja znam svašta, a ona, pih!, malo pa ništa!

a potom i u petome poglavlju čiji je naslov „Gusjeničin savjet“ (42), isticanje u izvorniku:

– Ja... baš sada... teško bih mogla reći, gospođo... samo znam tko sam jutros *bila*, kad sam ustala, ali odonda sam se promijenila već nekoliko puta. [...] jer, vidite, ja nisam ja.

Škvorc (2011) tvrdi da se u prošlosti tema bolesti nije javljala kao zasebna tema, no svakako je poslužila za razvijanje romaneskne radnje, kao scenografija radnje, inspiracija za pisanje i nadasve kao poticaj za karakterizaciju likova. Mnogo puta književnost je opisala pojedine simptome, pa su nerijetko upravo nazivi knjiga ili likova poslužili za imenovanje bolesti. Tako, osim sindroma Alice u Zemlji Čudesas o

⁶ Nazivom „hiperpireksija“ označava se temperatura viša od 40,5 stupnjeva Celzijevih (usp. Schmitt 1980, prema Neubauer i Stadler 2005: 516).

kojemu je ovdje riječ, postoje, primjerice, Pickwickov sindrom⁷ (nazvan po romanu *The Pickwick Papers*, tj. *Posmrtni spisi Pickwickova kluba*, Charlesa Dickensa) i Munchausenov sindrom⁸ (nazvan po pričama o pustolovinama njemačkoga velikaša koje je prema lagarijama povijesnoga baruna Münchausena objavio Rudolf Erich Raspe u 18. stoljeću). Autobiografski elementi povezani s pojedinim simptomima i bolestima također su se javili u djelima Fjodora Mihajloviča Dostojevskoga, Antona Pavloviča Čehova, Charlotte i Emily Brontë, Charlesa Dickensa, Marcela Prousta, Williama Faulknera, Ernesta Hemingwaya, Joanne K. Rowling i mnogih drugih pisaca, a također i Lewisa Carrolla (usp. Škvorc 2011).

U novije vrijeme različite bolesti i psihički poremećaji, osim zanimanje liječnika pisaca, bude i zanimanje mnogih teoretičara, od kojih se posebno ističe britanska autorica Laura James. U knjizi *Tigger on the Couch: The Neuroses, Psychoses, Maladies and Disorders of our Favourite Children's Characters* (2007) bavi se likovima iz bajki i pripovijetki prepoznajući u njima određene duševne poremećaje. Tako, prema njezinu viđenju, Pepeljuga pati od sindroma manje vrijednosti, tj. ovisnosti o odobravanju, Čarobnjak iz Oza, Snjeguljičina maćeha i Petar Pan pate od narcisoidnoga poremećaja osobnosti, vila Zvončica od rubnoga poremećaja osobnosti, plišani medvjedić Winnie-the-Pooh od poremećaja pozornosti s hiperaktivnosti, kapetan Kuka ima antisocijalnu osobnost, Ludi Klobučar i Ožujski Zec dijele psihotični poremećaj *folie à deux* itd. (usp. Štoos 2007).

Prema tome, kada bismo na Alicu gledali kao na psihem,⁹ izvan unaprijed predmnijevanih okvira dječje književnosti i pozicije koju lik u njoj najčešće ima, sagledavajući joj ponašanje i strukturu osobnosti iz pozicije neuropsihijatrije, moglo bi se primijetiti da Alice pati od poremećaja iskrivljena viđenja vlastita tijela, poremećaja percepcije viđenja vanjskoga svijeta, derealizacije, depersonalizacije¹⁰

⁷ Pickwickov sindrom javlja se kod izrazito gojaznih ljudi, a manifestira se kao pospanost i hipoventilacija, tj. smanjena frekvencija disanja (usp. Dietpharm.hr 2014).

⁸ Osoba koja pati od Munchausenova sindroma namjerno izmišlja, preuveličava ili izaziva bolest i njezine simptome. Osim simulacije bolesti za Munchausenov sindrom karakteristično je patološko laganje i posjećivanje mnogobrojnih zdravstvenih ustanova. Dakle, osoba nije bolesna, ali želi biti bolesna (usp. Smolić-Ročak 2014).

⁹ Gajo Peleš (1999) razlikuje tri vrste značenjskih sastavnica koje imenuje „psihem“, „sociem“ i „ontem“. Za analizu Alice bitan je pojam psihema koji je izvedenica nastala od članka „psih-“ koji označava osobnost i od članka „-em“ koji označava „semem“ (usp. Peleš 1999: 228). U prilog spomenutomu Peleš navodi stajalište Seymoura Chatmana koji smatra da su karakteri „pripovjedni konstrukti koji zahtijevaju izričaje za opis i nema nikakva razloga da se njih odvoja od općega psihološkog vokabulara [...]“ (Chatman 1978, prema Peleš 1999: 232). Dakle, izvede li se izričaj iz konteksta teorijskoga sustava, značenje se podiže na razinu smisla i uklapa se u kontekst psihoanalitičkoga, sociološkoga ili nekoga trećega čitanja psihemske figure (usp. Peleš 1999: 233).

¹⁰ Depersonalizacija i derealizacija disocijativni su poremećaji osobnosti. Depersonalizacija uzrokuje kod osobe dojam da samu sebe promatra s udaljenosti, a derealizacija da je stvarnost izmijenjena i neobična (usp. Smolić-Ročak 2013).

i disocijativnoga poremećaja identiteta¹¹ (usp. Todd 1955: 701). Poremećaji se manifestiraju kao prividne promjene u veličini, smještaju statičnih objekata u vidnome polju, udaljenostima,¹² kao promjene u brzini protjecanja vremena¹³ i pojavi osjećaja levitacije (702). Objektivno, do levitacije, tj. lebdjenja, dolazi kad tijelo ne reagira na privlačne sile polja u kojemu se nalazi (npr. na gravitaciju), a javlja se i odsutnost pojave ubrzanja ka hvatištu sile prilikom pada (usp. Bosnić Petrus 2014) pa se izostanak akceleracije prilikom Aličina pada u zečju rupu može povezati s tim osjećajem. Subjektivno, osjećaj levitacije u većini slučajeva posljedica je vrtoglavice uzrokovane otološkim, neurološkim i sustavnim oboljenjima te uzimanjem (ne samo intoksikacijom) određenih lijekova itd. (usp. Stefanović 2012), što se može povezati s pretpostavkama o Carrollovu eksperimentiranju s halucinogenima o čemu će u nastavku biti riječi.

Opisujući medicinske slučajeve pojedinih pacijenata, Stanley M. Coleman (1933), Caro W. Lippman (1952), Julian De Ajuriaguerra i Henry Hécaen (usp. 1952; prema Todd 1955) potvrđuju postojanje simptoma, a dodatne primjere navodi i Todd (1955). On također tvrdi da su mnogi pacijenti neurotični i da posjećuju psihijatre, a neki se bore sa sumnjama u vlastito duševno zdravlje.

Konзумacija halucinogenih droga i njezine posljedice kao pretpostavljeni izvor Carrollove inspiracije

Osim što je Carrollu bilo svojstveno razvojno mucanje, koje autor u *Alici*, prema nekim proučavateljima, parodira likom Dodoa (usp. Gardner 2001), poznato je i da se Carroll borio s migrenama. Više autora sugerira da je njegovo iskustvo s migrenama, opisano u njegovu dnevniku, bilo poticaj za stvaranje živopisnoga Aličina lika (usp. Halligan i dr. 1998). Također, na temelju ranijega Carrollova crteža Klaus Podoll i Derek Robinson (1999) potvrdili su da je zaista patio od migrena prije pisanja romana *Alica u Zemlji Čudesa*. Crtež je Carroll uvrstio u

¹¹ Disocijativni poremećaj identiteta poznatiji je pod nazivom „poremećaj višestruke osobnosti“ i uzrokuje kod osobe pojavu dvaju ili više različitih identiteta. Svaka od tih osobnosti dominantna je u određenome razdoblju, a za to vrijeme ostale su osobnosti potisnute. Identiteti se razlikuju i po načinu stupanja u međuljudske odnose, načinu razmišljanja i obliku ponašanja. Disocijativni poremećaj identiteta uzrokuje rupe u pamćenju i zaboravljanje informacija (usp. Smolić-Ročak 2013). Carroll je maštovito dočarao Aličinu zaboravljivost umetanjem poezije u strukturu romana. Naime, Aličine recitacije nisu zvučale onako kako je ona htjela, čega je i sama bila svjesna: „Zaklela bih se da to nisu prave riječi“ (Carroll 2000: 19); „Ne sjećam se više stvari koje sam znala“ (43).

¹² Poremećaj u percepciji udaljenosti iščitava se u Aličinih razmišljanjima: „Zar ovaj pad neće nikad završiti? – Baš me zanima koliko sam kilometara pala do sada – rekla je naglas. – Mora da se već negdje približavam središtu Zemlje“ (Carroll 2000: 10).

¹³ Prividne promjene u brzini protjecanja vremena iskazane su u prvome poglavlju, naslovljenome „Put u zečju rupu“: „Ili je zdenac bio jako dubok ili je padala vrlo polako: u padu je svakako imala vremena na pretek da se ogleda oko sebe i da se pita što će sad s njom biti“ (Carroll 2000: 10).

Sl. 1. Carrollov crtež iz obiteljskoga časopisa *Mischmasch*.

Fig. 1. Carroll's drawing from the family magazine *Mischmasch*.¹⁴

Mischmasch, časopis koji je priređivao za svoju obitelj od 1855. do 1862.,¹⁵ dakle prije nastanka romana, a prikazuje čovjeka kojemu nedostaju dijelovi glave, ramena, zapešća i ruke (Sl. 1). Takvo se vidno iskustvo povezuje sa skotomom,¹⁶ pojavom ograničenja vidnoga polja koje se može pojaviti s migrenom (usp. Millodot 2009: 38, 228, Podoll i Robinson 1999: 1366).

Zatim, u književnoj povijesti nije novost da su, radi veće privlačnosti svojih djela, neki autori istraživali alternative normalnih percepcija i uobičajene svijesti posežući za psihodelicima. Sredinom 19. stoljeća halucinogene droge otvorile su nove mogućnosti za stvaranje književnih svjetova čime su dotadašnje književne forme dovedene u pitanje (usp. Hanson 2014: 680). Anthony S. Wohl (1983) napominje da je u vremenu u kojemu je živio i stvarao Carroll pet od šest obitelji upotrebljavalo opijum.

Halucinogene biljke pobudile su i zanimanje botaničara, a sam Lewis Carroll bio je upoznat s radom engleskoga botaničara Mordecaia Cooka, pa neki izvori ne isključuju ni Carrollovo eksperimentiranje halucinogenima (usp. Hanson 2014: 680).

Kako mnoge bolesti, ali i konzumacija halucinogenih droga, mogu izazvati mikrosomatognoziju i makrosomatognoziju konzumenata, nagađalo se da su upravo psihodelici imali presudnu ulogu u pisanju Carrollova djela. Uočljivo je da Aličine pustolovine započinju upravo nakon konzumacije kolačića na kojemu

¹⁴ Ilustracije prikazane u ovome radu smatraju se javnim dobrom. / Illustrations reproduced in this paper are in the public domain.

¹⁵ Časopis je bio kompilacija različitih materijala, a također u pravome smislu riječi obiteljski jer su u priređivanju i kao autori pojedinih priloga sudjelovali i drugi članovi obitelji (Susina 2010: 14, 16).

¹⁶ Skotom se definira kao područje djelomične ili potpune sljepoće u okruženju normalnoga ili relativno normalnoga vidnoga polja, a neke se inačice povezuju s napadajima migrene (usp. Millodot 2009: 329–330).

Sl. 2. Ilustracija Alice izdužena vrata Sir Johna Tenniela.¹⁷

Fig. 2. The illustration of Alice with long neck by Sir John Tenniel.

piše „POJEDI ME“ i pića iz bočice na kojoj piše „POPIJ ME“ (usp. Lerner 2005: 35). Zanimljivo je da razdoblje od 1870. do 1914. godine povjesničari nazivaju „Velikom pijankom“ (*The Great Binge*) jer su majke nerijetko davale bebama opijum, a halucinogene supstancije bile su popularne među gospodom koja ih je kupovala u lokalnim barovima (usp. Mić 2013). Iako je Carrollova *Alica* objavljena 1865. godine, navedeni podatci ne isključuju raniju popularnost konzumacije halucinogena. Primjerice, Francuzima je alkoholni destilat pelina, apsint, začinjjen anisom, služio za pročišćavanje vode. Osobe koje su ga upotrebljavale ubrzo su uočile njegove halucinogene učinke. Opijum je također dolazio u raznim oblicima, poput tinktura i sirupa (ibid.). No, halucinogene supstancije ne moraju se nužno konzumirati oralno (u kolačima, keksima ili bombonima), već se mogu unositi u organizam inhaliranjem (pomoću lula, nargila i bongu – vodene lule ili pušenjem smotuljaka – „jointa“) ili intravenozno.¹⁸

Mikrosomatognozija i makrosomatognozija osobito su uočljive u drugome poglavlju romana koje nosi naslov „Lokva suza“. Alica je naivnošću djevojčice usporedila svoje promjene sa sklapanjem i izduživanjem teleskopa. Naime, iskapivši bočicu do dna, počela se „sklapati poput teleskopa“, a pojevši kolačić, osjećala se kao da se izdužuje, što je popratila riječima (Carroll 2000: 17):

¹⁷ Tennielove ilustracije za knjige o Alici mogu se naći na mrežnoj stranici *Alice-in-wonderland.net* (De Rooy 2007).

¹⁸ Usp. Udruga roditelja „Zajednica susret“ 2014a.

Sl. 3. Ilustracija Sir Johna Tenniela koja prikazuje moguće konzumiranje opijata pomoću nargile.

Fig. 3. Sir John Tenniel's illustration showing possible opium consumption using a narghile.

Evo se izdužujem kao najveći teleskop na svijetu! Zbogom, noge moje! (jer kad je pogledala u noge, vidjela je da joj se gotovo gube iz vida, toliko su se već udaljile.)

Ilustracija Sir Johna Tenniela (1820. – 1914.) koja je pridružena ovom mjestu, promatrana iz medicinske perspektive, prikazuje makrosomatognoziju (Sl. 2). Također, ovo se mjesto zbog povezanosti značenja teksta i slike može smatrati intermedijalnim.¹⁹

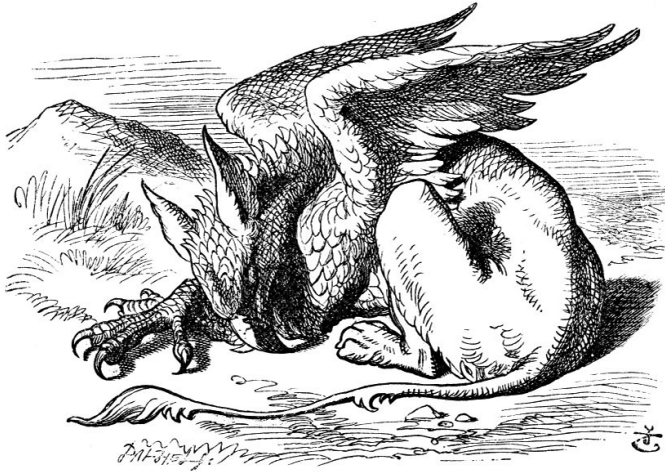
Nadalje, u petome poglavlju, „Gusjeničin savjet“, pojavljuje se gusjenica koja puši nargilu, što upućuje na konzumaciju opijata (Sl. 3), i savjetuje Alici da pojede komadić gljive od koje će se povećati ili smanjiti (Carroll 2000: 47, isticanje u izvorniku):

Trenutak-dva kasnije Gusjenica je izvadila nargilu iz usta i jednom ili dvaput zijevnula i stresla se. Zatim je sišla s gljive i otpuzala u travu, dobacivši tek usput – Jedna strana će te uvećati, druga strana će te umanjiti.

„Jedna strana *čega?* Druga strana *čega?*“ pomislila je Alica u sebi.

– Gljive – rekla je Gusjenica [...].

¹⁹ Odredi li se intermedijalnost kao „postupak kojim se strukture i materijali karakteristični za jedan medij prenose u drugi; jedan od tih medija obično je umjetnički“ (Pavličić 1988: 170), tada ilustracija u književnome djelu „od jezičnoga medija preuzima ulogu izricanja značenja tako da sudjeluje u posredovanju priče“ (Narančić Kovač i Milković 2011: 227). Pavličić navodi da drugi medij i ne mora biti umjetnički, a kao primjer navodi i neuobičajenu kombinaciju poezije i fizike (1988: 170). Stoga se i u ilustracijama Sir Johna Tenniela mogu prepoznati i medicinska stanja opisana u romanu, koja su dakle intermedijalno posredovana.

Sl. 4. Grifon na ilustraciji Sir Johna Tenniela.

Fig. 4. The Gryphon in the illustration by Sir John Tenniel.

Poslije konzumacije gljive ponovno počinju Aličine pustolovine popraćene mikrosomatognozijom i makrosomatognozijom uz kreativnu pripovjedačevu naraciju: „Za tren oka osjetila je snažan udarac pod bradu: brada joj je udarila u nogu!“ (Carroll 2000: 48). Već trenutak kasnije, pojevši drugi komadić gljive, počela je rasti, no uznemirila se „kad je ustanovila da joj se ramena nigdje ne vide; kad je pogledala dolje, vidjela je samo beskrajnu dužinu vrata“ (isto).

Kako je nastavila s grickanjem gljive, ponovno su se pojavili i drugi simptomi poput krize identiteta i doživljavanja sebe kao dvostruke osobnosti. Kao posljedica djelovanja gljive ističe se Aličin razgovor sa samom sobom, njezin odlazak u vrt s cvijećem predivnih boja te susret s Grifonom²⁰ (Sl. 4), što sve uvelike podsjeća na posljedice djelovanja halucinogena. Naime, određene skupine gljiva nazivaju se „čarobne gljive“ ili „lude gljive“. Uzimaju se svježe (kao u *Alici*) ili sušene, a tako se zovu jer njihova konzumacija izaziva halucinacije u kojima su boje svjetlije, blještave, sjajne; prostor i vrijeme postaju iskrivljeni, pri čemu je percepcija vremena uvelike promijenjena zbog čega se minute mogu činiti kao sati, osoba može doživjeti gubitak ega, a um doživljava svijet kao san.²¹ Sagleda li se cijelo Carrollovo djelo iz perspektive Aličina sna, na što nas priča upućuje, sve ukazuje na konzumaciju halucinogena čije su posljedice iskazane Aličinih doživljajima. Dakako, kao što je već prije spomenuto, nije isključeno ni autorovo zdravstveno stanje, ali ni njegovo eksperimentiranje halucinogenima čiji je utjecaj,

²⁰ Grifon je mitološka zvijer s glavom orla i tijelom lava. Ženski pripadnici grifona imaju i krila poput orlova (usp. Zamarovsky 1973: 107).

²¹ Usp. Udruga roditelja „Zajednica susret“ 2014b.

možebitno, poslužio kao inspiracija za pisanje priče koja vrvi neobičnim senzornim doživljajima.

Zaključak: medicinski fenomeni u *Alici*

Žanrovska profilacija *Alice u Zemlji Čudesas* kao fantastične priče nije ugrožena simbiozom medicine kao egzaktnosti znanosti i književnosti kao umjetničkoga izražajnog koda. Dapače, fantastika i medicinska stanja mogu vrlo uspješno paralelno koegzistirati u tekstu. Promatrano iz pozicije kritičara, upravo je *Alica u Zemlji Čudesas* fantastično djelo u čijoj konstrukciji dolazi do upliva medicinskih pojava i sindroma. Dakako, to nužno ne podrazumijeva i autorovo svjesno ugrađivanje takvih sastavnica u priču.

Iako poticaj za opisanu vrstu fantastičnih doživljaja u Carrollovu književnome stvaralaštvu nije posve razjašnjen, već se uglavnom nagađa o utjecaju autobiografskih elemenata (migrene, razvojnoga mucanja, sumnje u konzumaciju halucinogenih droga i sl.), odjeci pojedinih medicinskih stanja u priči su jasno uočljivi. Navedenu pojavu zamijetili su mnogi znanstvenici, što je Toddu (1955) i bio poticaj za imenovanje određene skupine medicinskih simptoma imenom protagonistice Carrollova romana u posjetu čuđenoj zemlji.

Osim načina na koji su opisane Aličine pustolovine i njezini osjećaji i dojmovi, pojedina medicinska stanja zamjetna su i na drugim razinama Carrollova djela. U naraciji čitatelj može vrlo lako zapaziti nepostojanje uzročno-posljedičnih veza – između samih epizoda, ali i među većinom likova koji se javljaju u pojedinim epizodama. Također, ova fantastična priča zamišljena je kao nonsensni san u kojemu likovi nerijetko opažaju fragmentarne, konfuzne i nepovezane slike.

Na svim navedenim razinama mogu se zamijetiti različita medicinska stanja poput mikrosomatognozije i makrosomatognozije, derealizacije, depersonalizacije, disocijativnoga poremećaja identiteta, poremećaja iskrivljena viđenja vlastita tijela i poremećaja percepcije viđenja vanjskoga svijeta, koji se manifestiraju kao prividne promjene u veličini, udaljenostima, brzini protjecanja vremena i pojavi osjećaja levitacije (usp. Todd 1955: 701–702).

Promotri li se *Alica* zasebno kao psihem, što je osobito intrigantno, kao i njezina vlastita percepcija sebe i drugih i jezično-stilska razina Aličina lika (njezin govor), uvelike dolaze do izražaja stanja nalik na ona koja se javljaju nakon konzumacije halucinogenih droga čije su posljedice također mikrosomatognozija i makrosomatognozija, iskrivljena percepcija sebe i vanjskoga svijeta te nepravilnosti u govoru. Isto tako, osoba koja konzumira halucinogene droge doživljava svijet kao san,²² što je slučaj s Carrollovim djelom koje je u cjelini zamišljeno na takav način.

²² Usp. Udruga roditelja „Zajednica susret“ 2014a.

Prisutnost fenomena koji se u fantastičnoj priči *Alica u Zemlji Čudesna* mogu iščitati kao medicinska stanja i promjene uvelike dočaravaju i ilustracije Sir Johna Tenniela. Namjerno ili ne, Carroll je odabrao intermedijalni pristup oblikovanju dječje književnosti, stvorivši priču koja pokazuje da dva naizgled nepovezana područja, književnost i medicina, mogu vrlo uspješno koegzistirati u istome djelu međusobno se nadopunjujući zahvaljujući obilježjima koje dijele – otvorenosti prema novim spoznajama i terapijskomu učinku na dušu i tijelo. Sve je to sažeto u poznatoj izreci *Mens sana in corpore sano*,²³ a zahvaljujući spoznajama koje imamo u suvremenosti može se reći da vrijedi i obrnuto.

Popis literature

- Aysun, Sabiha i Mine Cinbis. 1992. „Alice in Wonderland SYNDROME as an Initial Manifestation of Epstein-Barr Virus Infection.“ *British Journal of Ophthalmology* 76 (5): 316.
- Batinić, Ana, ur. 2008. *Liječnici pisci u hrvatskoj književnosti od Dimitrije Demetra do danas*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. [Poseban otisak *Kronike Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Novi tečaj, 10 (21–22)].
- Bekavac Basić, Ivan i Franjo Međeral. 2001. *Elementa linguae Latinae medicae*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bender, Morris i Hans-Lukas Teuber. 1949. „Psychopathology of Vision.“ U *Progress in Neurology and Psychiatry*, ur. Ernest A. Spiegel, 163–192. New York: Grune and Stratton.
- Bosnić Petrus, Petar. 2014. „Levitacija.“ <<http://petarbosnicpetrus.wordpress.com/2014/06/09/levitacija/>> (pristup 1. prosinca 2014.).
- Bošnjak, Branimir. 2001. „Stojan Knežević: Moje dvorište u ratu i oko njega.“ U *Moje dvorište u ratu i oko njega*, Stojan Knežević, 191–195. Zagreb: Meditor – Iros.
- Carroll, Lewis. 2000 [1865]. *Alica u Zemlji [Č]judesa*. Prev. Antun Šoljan. Zagreb: Znanje.
- Coleman, Stanley M. 1933. „Misidentification and Non-recognition.“ *Journal of Mental Science: The British journal of Psychiatry* 79: 42–51.
- De Rooy, Lenny. 2007. „Alice in Wonderland Pictures.“ <<http://www.alice-in-wonderland.net/alice2a.html%3E>> (pristup 15. prosinca 2014.).
- Dietpharm.hr. 2014. „Komplikacije debljine.“ <<http://www.dietpharm.hr/komplikacije-debljine-a53>> (pristup 22. listopada 2015.).
- Engel, Jerome. 2006. „Report of ILAE Classification Core Group.“ *Epilepsia* 47 (9): 1558–1568.
- Gardner, Martin. 2001. *The Annotated Alice: The Definitive Edition*. London: Penguin.
- Halligan, Peter W., John Kew i Alexa Wright. 1998. „Somesthetic Aura: The Experience of Alice in Wonderland.“ *The Lancet* 351 (9120): 1934.
- Hanson, Dirk. 2014. „Heavenly and Hellish – Writers on Hallucinogens.“ *The Psychologist* 27 (9): 680–682.

²³ Latinska izreka *Mens sana in corpore sano* potječe iz pjesme rimskoga pjesnika Juvenala (58. – 138.), a u prijevodu glasi „Zdrav duh u zdravu tijelu“ (usp. Novak 2014: 97).

- James, Laura. 2007. *Tigger on the Couch: The Neuroses, Psychoses, Maladies and Disorders of our Favourite Children's Characters*. London: Collins.
- Kolarek, Ida, Tomislav Kosić i Marin Milković. 2011. „Dizajn i vizualni efekti koji induciraju iluziju kretanja.“ *Tehnički glasnik* 5 (2): 80–88.
- Larner, Andrew. 2005. „The Neurology of Alice.“ *Advances in Clinical Neuroscience and Rehabilitation* 4 (6): 35–36.
- Lippman, Caro W. 1952. „Certain Hallucinations Peculiar to Migraine.“ *The Journal of Nervous and Mental Disease* 116 (4): 346–351.
- Longmore, Murray, Andrew Baldwin, Elizabeth Wallin i Ian B. Wilkinson. 2014. *Oxford Handbook of Clinical Medicine*. New York: Oxford University Press.
- McLellan, Faith. 1997. „Literature and Medicine: Physician-Writers.“ <<http://www.fondazioneanza.it/medicalhumanities/texts/McLellan%20MF,%20Literature%20and%20medicine%20physician-writers.pdf>> (pristup 12. listopada 2015.).
- Mić, Danijel. 2013. „Opasne droge – jučer, danas, sutra.“ <<http://www.ne-droga.org/kolumne/opasne-droge-jucer-danas-sutra>> (pristup 26. prosinca 2014.).
- Millodot, Michel. 2009. *Dictionary of Optometry and Visual Science*. 7. izdanje. Edinburgh, Scotland, U.K., New York: Elsevier/Butterworth-Heinemann.
- Murray, Thomas John. 1982. „The Neurology of Alice in Wonderland.“ *The Canadian Journal of Neurological Sciences* 9: 453–457.
- Narančić Kovač, Smiljana i Ivana Milković. 2011. „Tko je ukrao kolačiće: intertekstualna sastavnica *Aličinih pustolovina u Čudozemskoj* u hrvatskim izdanjima.“ U *Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete*, ur. Ante Bežen i Berislav Majhut, 223–240. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Europski centar za napredna i sustavna istraživanja.
- Neubauer, David i Samo Stadler. 2005. „Ali pri starijih malčkov obstaja strah pred vročino?“ *Zdravniški vestnik: glasilo Slovenskega zdravniškega društva* 74 (9): 515–518.
- Novak, Dario. 2014. „Kršćanstvo i sport.“ U *O sportu drugačije. Humanistički aspekti sporta*, ur. Ivana Zagorac, 91–108. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Pavličić, Pavao. 1988. „Intertekstualnost i intermedijalnost: tipološki ogled.“ U *Intertekstualnost & intermedijalnost*, ur. Zvonko Maković i dr., 157–196. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Peleš, Gajo. 1999. *Tumačenje romana*. Zagreb: ArTresor naklada.
- Podgoršek, Špela. 2000. *Ocjenjivanje perceptivno kognitivnih funkcij pri osebah s poškodbo glave*. Diplomski rad. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Visoka šola za zdravstvo.
- Podoll, Klaus i Derek Robinson. 1999. „Lewis Carroll's Migraine Experiences.“ *The Lancet* 353 (9161): 1366.
- Smolić-Ročak, Anđela. 2013. „Vrste disocijativnih poremećaja.“ <<http://www.istrazime.com/klinicka-psihologija/vrste-disocijativnih-poremecaja/>> (pristup 20. studenoga 2014.).
- Smolić-Ročak, Anđela. 2014. „Munchausenov sindrom.“ <<http://www.istrazime.com/klinicka-psihologija/munchausenov-sindrom/>> (pristup 22. listopada 2015.).
- Stefanović, Vesna. 2012. „Prolećna vrtoglavica.“ <[http://www.yumama.com/zdravlje-i-ishrana/zdravlje/1430-prolećna-vrtoglavica.html](http://www.yumama.com/zdravlje-i-ishrana/zdravlje/1430-prolečna-vrtoglavica.html)> (pristup 4. prosinca 2014.).
- Stigler, Stephen M. 1980. „Stigler's Law of Eponymy.“ *Science and Social Structure* 39 (2): 147–157.
- Susina, Jan. 2010. *The Place of Lewis Carroll in Children's Literature*. New York & London: Routledge.
- Škvorc, Lana. 2011. „Dodirne točke bolesti i književnosti.“ <<http://gorila.jutarnji.hr/vijesti/2011/11/17/dodirne-toke-bolesti-i-književnosti>> (pristup 21. listopada 2015.).

- Štoos, Marta. 2007. „Pepeljuga gladna pažnje, a Petar Pan egocentričan.“ <<http://www.jutarnji.hr/pepeljuga-gladna-paznje--a-petar-pan-egocentrican/274290/>> (pristup 21. listopada 2015.).
- Takaoka, Ken i Tomoji Takata. 1999. „Alice in Wonderland Syndrome and Lilliputian Hallucinations in a Patient with Substance Related Disorder.“ *Psychopathology* 32 (1): 47–49.
- Todd, John. 1955. „The Syndrome of Alice in Wonderland.“ *Canadian Medical Association Journal* 73 (9): 701–704.
- Udruga roditelja „Zajednica susret“ Zagreb. 2014a. „Marihuana.“ <<http://www.ne-droga.org/o-drogama/marihuana>> (pristup 26. prosinca 2014.).
- Udruga roditelja „Zajednica susret“ Zagreb. 2014b. „Gljive (Psilocibinske gljive).“ <<http://www.ne-droga.org/o-drogama/gljive-psilocibinske-gljive>> (pristup 26. prosinca 2014.).
- Weissenstein, Anne, Elisabeth Luchter i M.A. Stefan Bittmann. 2014. „Alice in Wonderland Syndrome: A Rare Neurological Manifestation with Microscopy in a 6-year-old Child.“ *J Pediatr Neurosci* 9 (3): 303–304. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4302569/>> (pristup 3. studenoga 2015.).
- Wohl, Anthony S. 1983. „Opium and Infant Mortality.“ *Victorianweb.org*. <<http://www.victorianweb.org/science/health/health4.html>> (pristup 24. studenoga 2014.).
- Zamarovsky, Vojtech. 1973 [1969]. *Junaci antičkih mitova*. Zagreb: Školska knjiga.

Kristina Slunjski

Varaždin, Croatia
Varaždin, Kroatien

***Alice in Wonderland* at the Intersection of Literature and Medicine and as an Inspiration for Medical Terminology**

The paper aims to show the interaction between two seemingly unrelated areas: literature and medicine. Although the above-mentioned connection is sometimes hard to notice, it is present in many literary texts, including Lewis Carroll's fantasy story *Alice in Wonderland*. The first part of this paper focuses on the symptoms commonly referred to as the Alice in Wonderland Syndrome. The story inspired scientists to name a specific group of medical symptoms after Carroll's protagonist, thus pointing to the connection between certain medical conditions and Alice's wondrous adventures. The second part of the paper considers the inscrutability of Carroll's inspiration to create this type of fantasy story, as well as the possible influence of medical phenomena on some aspects of the novel. It is not quite clear whether Carroll drew some of the inspiration for his writing from his health condition (his struggles with migraines) or hallucinations caused by hallucinogenic drugs he allegedly consumed. One thing remains certain: *Alice in Wonderland* presents a meeting point between medicine and literature.

Keywords: hallucinogenic drugs hypothesis, medical phenomena, medical terminology, Alice in Wonderland Syndrome, Lewis Carroll

***Alice im Wunderland* als Treffpunkt der Literatur und der Medizin bzw. als Anlass zur Bildung von medizinischen Fachausdrücken**

Im Beitrag wird auf die Interaktion innerhalb zweier scheinbar nicht verbindbarer Bereiche – der Literatur und der Medizin – eingegangen. Obwohl es sich um eine manchmal nicht so leicht identifizierbare Interaktion handelt, ist diese in mehreren literarischen Werken vorhanden, so auch in der fantastischen Geschichte *Alice im Wunderland* von Lewis Carroll. Im Mittelpunkt des ersten Beitragsteils steht eine Reihe von Symptomen, die man unter der Bezeichnung „Alice-im-Wunderland-Syndrom“ zusammengefasst hat. Die *Alice*-Geschichte hat die Wissenschaftler nämlich dazu bewegt, eine bestimmte Zahl von medizinischen Symptomen nach dem Namen der Gestalt aus Carrolls Werk zu benennen, wodurch auf die Zusammenhänge zwischen bestimmten klinischen Zuständen und der wunderbaren Erlebnisse von Alice hingewiesen wird. Im zweiten Teil des Beitrags werden Carrolls Beweggründe zur Gestaltung solcher fantastischen Geschichten sowie die möglichen Einwirkungen medizinischer Phänomene auf einige Romanaspekte besprochen. Es scheint nicht völlig klar zu sein, ob Carroll die Inspiration dafür teilweise seinem Gesundheitszustand bzw. seinem Kampf mit der Migräne verdankt, oder wirkten auf seine Arbeit die durch Opiate verursachten Halluzinationen, da es Vermutungen gibt, dass er Rauschgift nahm. Eines ist aber gewiss: *Alice im Wunderland* weist Bezugspunkte nicht nur zur Literatur, sondern auch zur Medizin auf.

Schlüsselwörter: Rauschgiftkonsumindizien, medizinische Phänomene, medizinische Begriffe, Alice-in-Wunderland-Syndrom, Lewis Carroll

Alice tips over the jury-box with the edge of her skirt. Sir John Tenniel.
Alice's Adventures in Wonderland, 1865, p. 177.

Alica rubom suknje prevrće „kutiju“ s porotnicima. Sir John Tenniel.
Alice's Adventures in Wonderland, 1865., str. 177.